

Andrzej Marcinkowski (1933–2021)

Marian Jaskóła, Dorota Śliwińska

Profesor Andrzej Marcinkowski (fot. Danuta Marcinkowska)

Andrzej Marcinkowski urodził się 11 listopada 1933 roku w Poznaniu na Dolnej Wildzie, w domu należącym do rodziny Marcinkowskich. Zmarł 29 maja 2021 w Warszawie, został pochowany w kwaterze katolickiej Wolskiego Cmentarza Prawosławnego. Po ukończeniu liceum ogólnokształcącego im. I. Paderewskiego w Poznaniu, w 1951 rozpoczął studia na Uniwersytecie Poznańskim im. A. Mickiewicza na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii. Po ukończeniu studiów w dziedzinie fizyki, w katedrze prof. Arkadiusza Piekary, w 1955 roku rozpoczął pracę w nowo powstałym Instytucie Badań Jądrowych (IBJ) w Warszawie, w zakładzie kierowanym przez profesorów Andrzeja Sołtana i Zdzisława Wilhelmięgo. Andrzej Marcinkowski należał do grupy absolwentów uniwersytetów w Warszawie, Krakowie, Lublinie, Wrocławiu, Poznaniu i Toruniu skierowanych nakazem pracy do IBJ. Większość osób z tej grupy uzyskała stopień naukowy doktora, wielu habilitowało się, a znaczna liczba uzyskała tytuł naukowy profesora nauk fizycznych, chemicznych lub technicznych.

W latach 1956–1962 Andrzej Marcinkowski pracował przy projektowaniu i budowie elektrostatycznego akceleratora typu Van de Graaffa, który uruchomiono w 1962 roku nadając mu imię LECH dla uczczenia pamięci głównego projektanta tego akceleratora Lecha Bobrowskiego (zginął w wypadku motocyklowym w 1958 roku). Za to osiągnięcie zespół otrzymał nagrodę II stopnia Państwowej Rady ds. Pokojowego Wykorzystania Energii Atomowej. LECH był przez ponad 50 lat głównym narzę-

dziem badawczym tzw. Ośrodka Warszawskiego (UW, IBJ). Dzięki eksperymentom przeprowadzonym za pomocą tego akceleratora powstało wiele prac naukowych, magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych. Można mówić o całym pokoleniu fizyków jądrowych, którzy korzystali z tego urządzenia i zawdzięczają mu swoje kariery naukowe w kraju i zagranicą.

Wykorzystując ten akcelerator Andrzej Marcinkowski rozpoczął badanie mechanizmu reakcji jądrowych wywołanych głównie przez szybkie neutrony. Reakcje te były tematem jego pracy doktorskiej *Badanie stosunków przekrojów czynnych na utworzenie pary izomerów ^{58g}Co i ^{58m}Co w reakcjach wywołanych przez neutrony prędkie* (promotor prof. Z. Wilhelmi), obronionej w 1967, oraz pracy habilitacyjnej (1974), poświęconej również reakcjom jądrowym wywołanym przez szybkie neutrony. Obrona pracy doktorskiej i rozprawa habilitacyjna odbyły się przed Radą Naukową IBJ. W 1975 Andrzej Marcinkowski został powołany na stanowisko docenta w Zakładzie Reakcji Jądrowych IBJ, następnie Instytutu Problemów Jądrowych; tytuł naukowy profesora nauk fizycznych otrzymał w roku 1990.

Profesor Marcinkowski współpracował z wieloma ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą, między innymi: Uniwersytetem w Lund (1967–1968), Uniwersytecie w Athens (1980–1982, 1990–1991), Uniwersytecie w Oxfordzie (1988–1996), Centrum Badań Jądrowych w Bolonii (1988–1994), Laboratorium Los Alamos (1996–2006), a także Międzynarodową Agencją Energii Atomowej w Wiedniu (MAEA) i innymi. Dla MAEA, jako jej ekspert, przez wiele lat zbierał, opracowywał i katalogował dane jądrowe (zwłaszcza neutronowe, ważne dla przyszłościowych reaktorów termojądrowych) pochodzące z różnych krajowych i światowych laboratoriów. W ramach MAEA szkolił licznych stypendystów i doktorantów z Egiptu, Wietnamu, Korei i Węgier. Przez cały okres swej pracy zawodowej współpracował z krajowymi ośrodkami naukowymi takimi jak Instytut Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytut Fizyki Uniwersytetu Łódzkiego.

Andrzej Marcinkowski pozostawił po sobie ponad 120 prac naukowych (w znacznej liczbie zbiorowych) opublikowanych w międzynarodowych pismach o światowym zasięgu: *Nuclear Physics*, *Physical Review*, *Nuclear*

Instruments and Methods, Acta Physical Polonica, Journal of Physics i innych. Prace te do dzisiaj są licznie cytowane w literaturze fachowej. Jest współautorem dużego programu komputerowego [M. Herman, A. Marcinkowski, K. Stankiewicz; *Computer Physics Communication* 33, 373 (1984)] służącego do obliczania przekrojów czynnych i widm energetycznych produktów reakcji jądrowych wywołanych przez szybkie neutrony. Program ten jest nadal używany w wielu ośrodkach jądrowych na świecie. Jest również autorem wielu haseł z dziedziny fizyki i techniki jądrowej w krajowych publikacjach encyklopedycznych.

Profesor Marcinkowski był promotorem wielu prac doktorskich, recenzentem licznych prac doktorskich, habilitacyjnych i wystąpień o tytuł profesora. Recenzował także prace naukowe publikowane w pismach międzynarodowych, wnioski grantowe Komitetu Badań Naukowych i MAEA. Był członkiem wielu Rad Naukowych, m.in. Instytutu Badań Jądrowych (po transformacji w 1983 Instytutu Problemów Jądrowych), Instytutu Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Środowiskowego Laboratorium Ciężkich Jonów Uniwersytetu Warszawskiego. Zasiadał w radach programowych i organizacyjnych międzynarodowych szkół i konferencji naukowych, działał przez wiele lat w komisji ds. fizyki Rady Doradczej Komitetu Badań Naukowych.

W okresie swej pracy zawodowej był uhonorowany wieloma nagrodami i wyróżnieniami. Między innymi nagrodą Państwowej Rady ds. Pokojowego Wykorzystania Energii Atomowej II stopnia za udział w budowie

akceleratora Van de Graaffa i za wkład w poznanie mechanizmu reakcji jądrowych (lata 70. XX w.). Otrzymał również medal za wkład w rozwój IBJ, a w roku 1990 odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi.

Andrzej Marcinkowski był człowiekiem wszechstronnie uzdolnionym, o szerokich zainteresowaniach. Był miłośnikiem nie tylko nauk ścisłych, ale także literatury i sztuki, zwłaszcza architektury. Był ciekawy świata w wielu jego aspektach, posiadał bogate zbiory filatelistyczne (głównie kwiatów i ptaków). Miejsca, które zwiedzał podczas swoich podróży turystycznych, dokładnie katalogował i opisywał, hobbystycznie obserwował ptaki, interesował się fauną świata.

Profesor był człowiekiem skromnym, jak gdyby nie świadom swojej wartości. Wniósł wybitny wkład w poznanie reakcji jądrowych pośrednich (*precompound*) – wolniejszych niż oddziaływanie wprost (*direct*), ale szybszych niż powstawanie jądra złożonego. Zlokalizowany w Warszawie przy ulicy Hożej 69 Zakład Reakcji Jądrowych Instytutu Badań Jądrowych a następnie Instytutu Problemów Jądrowych (w latach 1992-1995 także nim kierował), był miejscem nie tylko jego pracy zawodowej, ale i grupą ludzi, których lubił, cenił i chętnie spędzał wśród nich czas również po przejściu na emeryturę w roku 2003, pozostając dalej w bliskim kontakcie z Zakładem.

Prywatnie Andrzej Marcinkowski był troskliwym mężem, ojcem, dziadkiem i pradziadkiem pomimo chorób, z którymi wytrwale walczył przez znaczną część swojego życia.